

Moskova'daki Lenin
adına Devlet Kütüphanesi'nin Doğu ~~Kit~~
~~leri~~ Salonu'nda: 15-5/48.

Pembe kapak içinde, tekstr
eşitliği 2,78 sayfa [in 20x24 cm.]
leprak +

1-9 Ferdi [Dr. Seftik
Höşni] İlk Kurbanlarımız

10-13 M. Süplis Kızıl Yıldız

14-19 E. Nejad, Darülmualhudi
Gençlere

20-29 Ali Yazıcı, M.S. Yıldırım Tercümesi
Hali ...

alınlar 30-40 Münir İrgat, M.S'den Bk Kas Satır

41-44 Cüneyt, TKP'nin İlk Kurbanları

45-55 Hakkı, Tesmi evvel İnkilâbı...

56-60 Cahit, İnkilâbın İlk Kurbanları

61-78 S. Yılmaz, Bk Kızıl Askerin
Hatırası

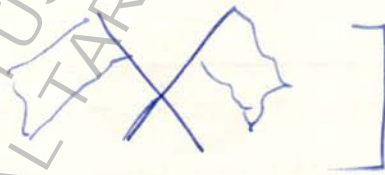
Anı kitabından, önce sadeleştirme lerle

Bütün Memleketler Proleterleri
Birleşiniz

15 ler
Hatırası

1921-1936

[Çapraz konmuş
iki bayrak:

TKP'nin Anavarcı Öldürülen
Önderleri MS & arkadaşlarına
ithaf 1921 - 1936

28 Ekim [ikinci Kuvva] 1921'de
KARA DENİZDE KOMÜNİZM
ÜGRUNDA CAN VEREN YOLDAŞLAR

- 1) MUSTAFA SUBHI
- 2) ETHEM NEJAT
- 3) ÇERKEZ İSMAIL (TOPÇU İSMAIL HAKKI)
- 4) NAZMI
- 5) SEFİK
- 6) HİLMİ OĞLU HAKKI (ARAP İSMAIL HAKKI)
- 7) KAZIM ALI
- 8) HAYRETTİN
- 9) MERYEM (M.SUBHİ YOLDAŞIN KARISI) x

---

x) Maalesef bütün araştırmalarımıza rağmen öldürülen 15 yoldaşın hepsinin adları bulunamamıştır. Yukarıda adı geçenlerden maada öbür yoldaşlarında isimlerinin bulunması için araştırmalar ileride devam edecek.

REDAKSİYON HEYETİ

İLK KURBANLARIMIZ

Daha ilk günl rden, Rusya'da  arlığın devri
mesifve amele sınıfının varlıklı sınıfları başından
der ederek hükümeti ele geçirmesi, aklı başında T
ler arasında çok derin bir tesir yapmıştır. İster
cephe geril rinde amele ve münevverler, bu memlek
te olup bitenlere dair kulaklarına erişin çok kısı
havadisleri büyük bir merakla dinliyor veya okuyor
ve bunlar üzerinde uzun uzun düřünüyorlardı. Memle
ket dışarsında yaşayanlar ise bol havadis alabili
yor ve meseleleri daha da yakından inceleyebiliyo
lardı.

Bir oklarımız Büyük Birinci Teřrin Inkil bı
ile cihan tarihinde yeni bir devre açıldığını bili
yorduk. Hele Türkiye için durumun bařtan ařađı de
giştiğini, emperyalizmin pençesinden yakamızı sıy
mak için hesapsız yeni imkanlar dođduđunu görüyor
Bu imkanlardan istifade şekilleri üzerinde zihinle
rini yoranlar içimizde de az deđildi.

Bütün millet efradında yüreklerini kan ağlatacak bir tarzda memleketin kapıları emperyalizme açılınca, hemen aynı zamanda İstanbul'da ve Anadolu'dun muhtelif yerlerinde ve o sıralarda yabancı ellerde bulunan vatandaşlarımız arasında millî kurtuluşun en emin çaresini Rusların gittiği inkilâp yoluna girmekte gören komünist grupları doğdu. Bunların savaş meydanında düşe kalka derlenip toplanmaları ve birbirlerine eklenmeleri ile nihayet komünist partisi sağlam bir temel üzerinde kuruldu ve Türkiye emekçi kitlelerine mal oldu.

Bu gruplardan bir tanesinde bizzat Sovyetler Birliği topraklarında ve bu topraklar üzerinde cereyan eden inkilâp çarpışmaları içinde çalkalanmış durmuş olan asker ve sivil Türk esirleri içinden çıkmıştır. Çok kıymetli bir savaşçı bunların önüne düğmüş, Türkiye'nin inkilâpçı amele hareketini Komintern'in kuruluş kongresinde temsil etmiştir.

Memleket dışarısında zuhur eden bu hareket az

zamanda oldukça büyük bir ehemmiyet kazanarak Türkiye de bile tesiri görülmeye başladı. İstanbul ve Anadolu'da çarpışan komünistlerin kendi kuvvetlerine güvenlerini ziyadeleştirdi ve milli kurtuluş mücadelesinin burjuva rehberlerini sınırlendirdi ve korkuttu.

Millî Türk burjuvazisi komünist hareketlerine karşı daha başlangıçtan düşman gözüyle bakmıştı. O zamanki durumun nezaketi dolayısıyla bu hareketler bir fikir propogandası sınırlarını aşmadıkları ve emekçi kütlelerden uzak kaldıkları nispeten o ses çıkartmama-
yız işine daha uygun saymıştır. Fakat komünistler amele ve köylülere ve genç münevverlere seslerini işittirmeye ve onları inkilâpçı parolaları arkasından sürüklemeyi becerdiklerini görür görmez, onlar üzerine yumruklarını indirmekte bir saniye bile tereddüt etmemiştir:

Bunun misallerini müteadit defalar gördük:
1921 senesi başlangıcında (Yeşil Ordu) teşki-

lâtında ve müsella köylü kuvvetleri üzerinde büyük bir nüfus kazanmış olan Halk İştirakiyun Partisi rehberlerinin İstiklâl Mahkemesine verilmeleri ve uzun senelere mahkûm edilmeleri.

1923'te Komünist Partisi Kemalistlerin amele sınıfını milliyetçi bir merkez etrafında toplamak toplamak teşebbüslerini kısır bıraktığı ve emekçi kütlelere sesini işittirmeye başladığı sıralarda, İstanbul'daki tanınmış komünistlerin (hıyaneti vatan) ile ithamla zindanlara atılmaları.

1925'te komünist fırkasının nüfuzu, teşkilâtli şekiller aldığı kışlalara ve askeri mekteplere varınca kadar millîtin ezilen ve soyulan en duygulu tabakalarında saygı kazandığı günlerde bütün memleketteki adı çıkmış komünistlerin ve aydınlıkların Ankara İstiklâl Mahkemesinde sorguya çekilmeleri ve uzun seneler için körek cezalarına mahkûm edilmeleri.

Daha sonraları millî burjuvazinin aşık diktatörlüğü esnasında bu diktatörlüğün yıldırma ve ez-

me cihazları ile Türk emekçilerinin inkılapçı rehberleri işini gören Komünist Partisi savaşçıları arasında hemen aralıksız bir tarzda cereyan eden boğazlaşmalardan bahs etmeyeceğiz.

Bu saldırıların en kudurmuşçasına, 1921 senesi ikinci kanununda olmuştu ve bunda partimiz ilk kurbanlarını vermişti. Emperyalist düşman ana topraklarımızı çigniyordu. Sovyetler Birliğinde kurulmuş olan komünist teşkilâtının başları, bu düşmanı memleketten atmağa uğraşanlara yardım etmeyi, emperyalizme karşı savaşı kuvvetlendirmeye koşmaları, millî burjuvaziye önderlik edenler ise kendilerine samimi bir dost eli uzatan 15 komünisti alçakçasına kurulmuş bir tuzaga düşürmüşler ve cellâtlarına parçalatmışlardır.

15 komünist kahramanca can verdi. Burjuvazi muradına erdi. Acaba burjuvazinin bu kanlı cinayetten umduğu yerine geldi mi? One ummuştu? O ummuştu ki, bu surette komünist hareketin akışını durduracak, uzun seneler duraklamağa, bocalamağa

mahkûm edecek. Bî netice elde edildi mi? Ne gezer:

Meseleyi bu şekilde koymak bile abes. Bir taraftan inkilâbî kalkınmaları ve çarpışmaları esnasında onları ve onlarla beraber bugünde partimizin başında yürüyenlerden bazılarını o zaman amele sınıfı bizzat kendisi doğurmuştu. Ve o durmaksızın sınıf mücadeleleri inkişaf ettikçe kendi içinden yeni yeni kadrolar çıkardı ve çıkartmakta devam ediyor. Günün birinde -olmayacak şey- burjuvazi onun tek mil kadrosunu yok edebilse, komünist hareketi gene durmayacak, amele hareketlerinin derinliklerinden yeniden taze atılğan mücahitler çıkacak, önlere düşerek onları kurtuluş gayesine kadar ilerleteceklerdir.

Diğer taraftanda bu değerli yoldaşlarımızın babayığitçe kanlarını dökmeleri, amelelere kendilerine önderlik edenlerin şecaatle mücadele etmesini bildikleri gibi, onlar uğrunda göz kırpmadan ölmesinide bildiklerini gösterdi. Böylece onlar ken-

dilerine güveni ve sınıf düşmanlarına karşı yüreklerinde yanan kin ve nefretini büsbütün parlattı. Burjuva sınıfı Türk ameleleri önünde barışılmaz sınıf düşmanı olarak damgalandı.

Böyle ama, ortadan kayıp olmaları hareketimiz üzerinde büsbütün tesirsiz kaldı ~~demektir~~ doğru olmaz. Hele kayıp ettiklerimiz içinde anlayışı kıvamını bulmuş, tecrübesi bol ve memleketi iyi tanıyan M.Subhi gibi, idarecilik ve kütlelere sokulmak ve kendini sevdirme kabiliyetleri çok yüksek Ethem Nejat gibi, Marksizmi iyi kavramış ve memleket meselelerini ve mihenge vurmak ve onun ışığında aydınlatmak hususunda büyük bir beceriklilik elde etmiş Hilmioğlu Hakkı gibi..... yoldaşların bulunduğu gözönüne getirilirse, böyle bir hükmün ne kadar yanlış olacağı çok anlaşılır.

Bu ayardaki yoldaşların sayısı aramızda çok azdır. Bir tanesinin bile eksikliği derhal hissedilir. Arkalarında bıraktıkları boşluk öyle kolay

kolay doldurulamaz.

Bu bakımdan o zaman Sovyetler Birliğinin vatandaş muharebesi tecrübelerini az veya çok kafalalarında biriktirmiş olan bu yoldaşların, günün birinde canlı birer hareket âmilî mevkiinden çıkarak sevgili birer hatıra şekline girivermeleri, hiç güphe-siz partimizi çoksarstı ve bir an için kan yoksuzlu-ğuna uğrattı.

Fakat bu facia partinin mücadeleciliğinde, si-yasî rotasında, dayanıklılığında bir değişiklik doğurmadı ve esasen doğuramazdı. Bir kaza neticesi fazla kan kaybeden gürbüz bir adam gibi-hatta sevele-meksizin- parti ölümler önünde eğildi ve kendi yolun-da ilerledi. Değişen vaziyetlerin icaplarına göre siyasetini ve mücadele usullerini inkışaf ettiren fırka, millî istiklâl ve inkilâp davasına sadakat ve fedakârlığıyla, amele sınıfının ve bütün emekçi-lerin sevgi ve saygısını kazandı. Bu sayede Türkiye Komünist Partisi emekçi kitlelerine sözü geçen ye-gâne yol gösterici mevkiini kazanmıştır.

O, amele ve köylünün sırtından semizlenmeye bakan ve çiftlik sahiplerine karşı sistemli mücadelesine devam ediyor. Ve daima Komünintern'in gösterdiği yoldan giderek, 72 cihan komünist kongresinin kararlarını Türkiye şartında hayata geçirerek, bu mücadeleye burjuva sınıfını iktidardan söküp atıncaya kadar amele ve köylüyü hâkim kıldıktan sonra, sosyalist inkılâbı şartını ve partinin demokratik diktatörlüğünü tahakkuk ettirinceye kadar sarsılmadan ve durmadan devam ettirecektir.

Parti ve her Türk komünisti ancak bu tarzda, koca deniz dalgaları arasında aynı gayeler için can vermiş olan Onbeşlere karşı olan vazifemizi ifa etmiş olacağımızı ve onların en aziz arzularını yerine getirmiş olacağımızı apaçık görmektedir.

Ferdi

[saban]

-10-

Kızıl Yıldız:

Arkadaş bir dakika dur, şu kızıl yıldıza bak. Sen bu kırmızı yıldızın ne olduğunu biliyor musun? İşte dinle:

Bu kızıl yıldız amelelerin, köy ve şehir fukarasının kurtarıcısı olan Kızıl Ordunun alametidir.

Sen bu kızıl yıldızın üzerindeki orak ile çekiçi tabii görüyorsun. Bunun ne olduğunu biliyor musun?

Bu saban ile çekiç, şehir ameleleri ile köy saba-bancısının birleştiklerini, onların kendi hürriyetlerini, kendi topraklarını, amele ve köylü vekilleri şurasını ve sosyalist vatanın düşmanlardan, mirzalardan vs. mürtecilerden saklamak için and içtiklerini gösteriyor.

Arkadaş, sen işçi halkın dostu ve düşmanının kim olduğunu biliyor musun? Seni çarlar, pomeşikler, paşalar ve mirzalar hükümetinin zulümlerinden kimin koruduğunu, kimin sakladığını iyi bilmelisin.

Senin koruyucun, muhafızın kızıl inkilâp ordu-

[köy ağalarıdır.]

[işçi halkın cellâdi olan sermaye da-
larıdır.]

suna giren amele ve köylü kardeşlerindir.

İşte kızıl yıldız ancak senin koruyucun, muhafızın olan kızıl ordu efradı kullanabilir.

Herkim bu kızıl yıldızı takıyorsa bilki, senin kardeşin, seni İngiliz ve Fransızların yardımıyla ebedi surette istibdat boyunduruğuna sokmaya çalışanlar ve senin elinden hürriyetini ve toprağını alarak fabrikacıların, zenginlerin, mirzaların ve paşaların esiri etmeye uğraşanlarla cenk eden öz kardeşlerindir. Şimdi sen biraz düşün ve orakla çekici hamil olan kızıl yıldızın ne kadar büyük bir alamet olduğunu iyi anla.

Kızıl yıldız kendi omuzları üstünden kanlı çarı, haram yiyici mirza, ağa ve paşaları kaldırıp atan ve memleketimiz üzerine kızıl sosyalist bayrağı diken ameleler ile köylülerin birlik alametidir.

Kızıl yıldız, bütün ameleler vefakirleri koruyan Amele ve Köylü Şuralar Hükümetinin alametidir.

İşte kızıl ordu efradının taşıdıkları bu kızıl yıldızın mânası budur.

Arkadaş sen evvelcememleketin kanlı çarlar, padişahlar, zenginler, paşa ve mirzalarla çevrildiği melun ve kara günleri unutmادين değil mi?

Sen çarlar, mirzalar ve ağaların kimler vasıtası ile ve kimlerin eliyle seni boğduğunu, senin kanını emdiğini biliyormusun?

Gorodoviler(devriye), polisler, jandarmalar, onbaşılarye zavallı, hiçbirşeyden haberi olmayan askerler ile.

~~İşte~~ Çarlar, padişahlar zulmünü yaşatan bu ~~gr~~ grupun başka türlü alametleri, apoletleri, kokardaları, neftileri vardı.

İşte bu apoletleri, kokardaları, neftileri olanlar daima senin düşmanın olmuştur. Onlar çarın padişahın, fermanıyla, padişahlar, zenginler, ağalar uğrunda seni sokakta yakalıyorlar, hapislere atıyorlar ve şayet sen kendi cezandan şikayet ediyorsan seni kurşuna diziyorlardı.

Bu sırmalı, yaldızlı apoletler, neftiler, kokardalar sana korkunç, hapis ve cezadan başka bir şey

vermiyordu.

Bu alame^{tl}ler çarlar, padişahlar istidadını hapishane ve darağacı siyasetinin bir damacı idi

Arkadaş, eğer sen bu cellatların ve firavunların tekrar geri dönmesini istemiyorsan üzerinde de kızıl yıldızı parlayan kızıl orduya git yazıl!

Ve kızıl yıldızın altında sen kendi hürriyetini, kendi saadetin ve amele kardeşlerin alın teri ile yapılmış ^{praktik} ~~yan~~ fabrika, zavotların ve toprakların içinde bir çekmeden yaşayabilirsin arkadaş

Ey bizim kızıl yıldızımız, bundan sonrada daha büyük bir kızılilik ile ^{praktik} ~~yan~~ kendi murun ile bütün dünya amelelerine hürriyet, muğavat ve kardeşlik saç!

Kızıl yıldız altında amele kardeşlerimizi saadetini, istikbalini saklayan kızıl ordu yaşasın!

Mustafa Subhi

Darülmualimîli gençlere

Anadolu'da ve Rumeli'de, on seneden fazla

sizin aranızda, sizin metruk ve mahrum muhitinizde

zinle hemdert yaşadım. Parlak üniformalı ve sık t

tuvaletli sultanî talebesi sizlere tezif nazarlar ile

bakarken ben sizlerde çok yüksek, çok çekur ruhla

lar okudum...

Biliyordum ki, siz hep proletaryanın çocukları

ları idiniz; ekmek parasını güç çıkaran ve sizin karnı

nı zı ve dimağınızı doyuramayan ecir babaların evlât

tlarıydınız... Sizin zekanız, dirayetiniz, liyakatınız

niz bile olsa sizi (zâdegan, ~~mektepleri~~ bey, eşraf ve

asilzade gençlerine mahsus) zâdegan mektepleri almazdı, al

almazdı...

Siz darülmualimine ancak yaşayacak biraz c

ekmek bulmak ve pek inkişaf edemeyen ihtiyacı fikri

zi doyurmak için gelirdiniz. Maarif nezaretleri s

siz ~~ni~~ üvey evlât nazarı ile bakardı. Çünkü siz kimse

sizdiniz; halis proletaryanın, (nim proletaryanın)

çocukları idiniz...

(+ s.15-19)

Bakü il Teşvisevvel

1920

Ethem Nejat

Sosyaldan
eklenmiş

KAP.
Mustafa Subhi yoldaşın tercümesi hali ve siyasi şahsiyeti hakkında muhtasar malumat.

Türkiye komünist teşkilatının en kıymetdar, en faal bir rehberi olan Mustafa Subhi yoldaşın feci ölümü Türkiye amele ve köylüsü için büyük bir matemadır.

Lâkin doğru bir mefkure ile onun takip ettiği yolda dev adımlarla ilerlemek için ilmen hazırlanmakta olan bizler, kat'iyen yere düşmüş değiliz, bilakis kendimizde daha yüksek bir metanet duyuyoruz.

XX

Mustafa Subhi yoldaş kim idi?

Mustafa Subhi yoldaş 1883 senesinde Trabzon vilayetine tâbi Giresun kazasında doğdu.

El'an hayatta olan babası valiliklerde bulunmuş Ali Rıza beydir.

Annesi sabık belediye başkanı reisi Halil Hilmi efendinin kızı Memnune hanımdır. Babasının memuriyeti dolayısı ile tahsilini Kudüs ve

Şam'da bitirmiştir.

İbtidai tahsilini Erzurum'da, İstanbul'da hukuk mektebini bitirdikten sonra ~~malumatını~~ genişletmek için Avrupa'ya giderek Paris Siyasî İlimler Mektebinde ikmal etmiştir.

Paris'te Siyasî İlimler Mektebini bitirdikten sonra şehadetname almak için (Türkiye'de iktisadi ziraî teşkilâtının hal ve istikbâl) mevzuu üzerine yazdığı tez jüri heyetince kabul olunmuştur. Hatta mezkûr tez 1911 senesinde Fransanın cenup zirai kongresinin nazari dikkatini celp etmiş, daha sonra Roma Beynelmilel Enstitüsünün celbesinde okunmuş ve mecbualarında basılmıştır.

Siyasî Şahsiyeti:

Subhî yoldaş Avrupada tahsilde bulunduğu müddetçe "Tanin" gazetesinin muhbirligini yapıyor, hem de Paris'in amele teşkilâtlarını, sendikalarını v.s. tetkik ederek inkılapçı bir genç, mühimatlı bir sosyolog olarak hazırlanıyordu.

1908 inkılabından sonra Türkiye'ye dönen yol-

daşımız, Tanin, Servet-i Fünun ve Hak gazetelerine yazı yazmış, son zamanlarda Ticaret Mektebi Alisiyinde (malumat-ı hukukiye) Darülmuarifini Adliye ve Mektebi Sultaniyede İktisad Muallimliğini yapmıştı.

(İlmi içtimaî nedir) isimli kitabını tercüme ve (Vazife-i temeddün) adlı kitabı telif etmiştir.

1912'de (Millî Meşrutiyet-perver) fırkasını teşkil maksadı ile İfham gazetesini çıkarmaya başlamıştır ki, bu tarih ittihatçılara mücadelelerinin başlangıcıdır.

1913 senesinde İstanbul'da Mahmut Şevket Paşa'nın katli meselesinden dolayı en yakın dostu olan Ferit (I) Beyle Sinopa nehy edilmişti. Sinoptan kayıkla firar ederek Rusya'ya geldi.

Harb zamanında düşman devletler tabası ad et

RR

(I) Trabzon faciası zamanında Ferit Bey Büyük Millet Meclisi azası idi. Sonraları dahiliye vekilliğinde bulunmuştur. Şimdi seçilmiştir.

lerek çar hükümeti tarafından Kaluga vilayetine nefy edildi. Subhi yoldaş esarete büyük mahrumiyetler içinde yaşadığı halde zerre kadar müteesir olmayarak etrafındaki Türk amele ve köylü esirlere muntazaman ders veriyor ve onların terbiye-i içtimailerine hizmet ediyor ve bu kütlelerde esaslı olarak kapitalle onun soygun ve ezgisine karşı ilk isyan ve nefret hissini uyandırıyor. Asırlardan beri hüküm süren sultanlığın zulmü altında derebeylerin ve son zamanlarda kapitalizmin amansız soygunu ve ezgisi altında inleyen ve her türlü haktan mahrum Türk mazlumlarını ilk ikaz Subhi'ye aittir.

Almanların Lehistan'dan ilerlemeleri üzerine Türk esirleriyle birlikte Kaluga vilâyetinden Ural vilâyetine nakl edilen Subhi, orada da aynı maksatla aç ve çıplak Türk esirlerini teşkilâtlandırmaktan geri kalmadı. Onlarla beraber taş taşımak, toprak kazmak vs. gibi yorucu ve ağır işlerde çalıştı. Kapitalin çıkardığı harbin ~~amk~~ emekçiler

üzerindeki ağırlığını onlarla beraber kendisinde bütün acıklığı ile tattı ve binlerle türk amele ve köylüleri arasında inkılâpçı faaliyette bulundu ve durmadan onları bu büyük işe hazırladı.

Subhi esaret hayatında emperyalistlerin ve milliyetçilerin sahte sosyalist medeniyet maskesi altında oynadıkları kanlı komedyaları, onların hesapsız ihanetlerini teşhir için yazmış olduğu değerli eserini mateessüf neşre muvaffak olamamıştır. Teşri-
ni evvel inkilâbından sonra Subhi Moskova'ya gelerek Rusya Komünist Partisiyle temas ve Tatar-Başkurt inkilâpçılarıyla elbirliği ederek "Yeni Dünya" adı altında ilk türk komünist gazetesini çıkarmaya başladı.

1918 senesinde Moskova'da Müslüman Komiserliği binasında türk amele ve köylülerinin seçtikleri 20'den fazla delegeden mürekkef ve merkezî Rus Komünist Partisinin, Müslüman Komiserliğinin, Müslüman Sosyalistleri Komitesinin İdil Ural Tatar ve Başkurtların vekillığıyle Petrograd ve Moskova

[leri ile]

gazete muhabirlerinin hazır bulunduğu Türk Sol Sosyalistlerinin birinci kongresini açmış idi ki, bilâhare buradan Türk komünistlerinin teşkilatları doğmuştur.

Rusya'nın muhtelif yerlerindeki asker ve sivil Türk esirlerini ve ba husus Şark milletlerini uyandırmak ve onlara inkılap fikirlerini aşılama için Moskova, Kazan, Samara, Saratof, Rasan, Astrahan ve ilâh... şehirlerinde Türk komünist teşkilatları vücuda getirmiş ve 1919 Baybelmilol'in I. kongresine delege intihap edilmişti.

Müteakiben Türk Komünist teşkilâtının Türkiye'ye yakın olmasını temin emeli ile gazete ve muvakkat merkezi Kırım nakl etti ve kendisinde hareket ederek orada icra-i faaliyet etmeğe başladı. Fakat Denikin'in Kırım'a hücumu üzerine Odessa'ya hareket etti.

O günlerde Moskova ajansının Kursk'tan aldığı malûmata dayanarak Subhi'nin Kırım'da İngilizler tarafından yakalanıp idam edildiğini ilân ettiği bütün yoldaşlarını matemiye gark etmişti. Sonradan

-26-

ek sık ek sık

[senesinde bu teşkilâtlar tarafından
"Üçüncü"]

bu haberin yalan olduğu tahakkuk eylemişti.

İngilizlerin İstanbul'u işgallerinden sonra Anadolu'ya başlayan taarruzları durdurmak ve Türkiye'yi Antanta'nın siyasî ve iktisadî istilâsından kurtarmak üzere teşekkül eden Millet Meclisi hükûmetine hem yardım etmek, hem de içtimâî hazırlıkta bulunmak üzere Türkistan ve İran tarikiyle Türkiye'ye hareket ettiyse de, hasbelicap İlyava Yoldaşın gösterdiği lüzum üzerine Türkistan'da kalarak bir taraftan Yeni Dünya gazetesini neşr ve diğer taraftan da teşkilâta germi vererek „Bejnelmilel Şark Şurâsı"nı tesis eylemiş ve Şark Cephesi kumandanlığı nezdinde Türk kızıl askerlerinden bir fırka teşkiline muvaffak olmuştur.

1920 senesinde Azerbaycan'daki inkılâp dolayısıyla Bakû'ya nakli faaliyet ederek, Bakû komitesi nezdinde bir Türk Komünist şubesi açmış ve siyasî bir mektep küşat ile 100'e yakın Türk komünistleri yetiştirmiştir.

Üç ay zarfında Türkiye ve Rusya'da vücuda getirdiği on beş kadar teşkilâttan gelen 32 kat'î 42 istişarî reye malik ceman 74 delege ile 1920 senesinin 10 Eylülünde Bakû'da birinci ve umumî Türk Komünistleri Kongresini toplamaya muvaffak olmuş ve hazırladığı Türkiye Komünist Partisi program ve nizamname layihaları kongre tarafından müzakere ve kabul olunmuştu.

Telif ve tercüme ve ilmi teşvikata ehemmiyet vererek teşkil eylediği "telif ve tercüme şubesi" ve sıtasıyla 20'ye yakın sosyalizme ait kitap hazırlatmış ve bunların .....~~(burda bir kelime olunmadı)~~ neşr ve Türkiye'ye göndertmişti.

1921 senesinin kânunu evvelinde, Anadolu Büyük Millet Meclisi hükümetinin vasıtalı daveti üzerine, M. Suphi yoldaş Türkiye Komünist Partisi Heyeti Merkezi ziyesi azâlarından Ethem Nejat, Hilmi oğlu Hakkı ve diğer 20'ye yakın arkadaşları ile Anadolu'ya hareket eylemiş ve burada ilk vâsıl olduğu Kars şehrinde hükümet tarafından yalancık-

tan alkışlarla karşılamıştı.

Fakat Karstan Hareket ettikten sonra bu yolda dağlar ve onlarla beraber M.Subhi yoldaş yollarda, uğradıkları şehirlerde kemalistlerin kasten hazırladıkları sonsuz ve çeşitli taarruz ve tecavüze maruz kalmış ve adeti için arkadaşlarının ricalarını red ve inkılab uğrunda değil hakaret, ölümü bile hiçe saydığını söyleyerek yoluna devam etmişti. Trabzon'a yaklaşırlarken Subhi'nin gerek şahsî gerekse siyasi muarızları, onun ve arkadaşlarının aleyhinde büyük mikyastalar teşvikatta bulunuyor ve efkarî umumiye- yi aynı maksatla hazırlıyorlardı.

Arkadaşları ile Trabzon'a ulaştıkları gün şehre girmemeleri için tekmil tedbirler alınmış ve evvelden hazırlanmış motorlara bindirilerek denize karşılanılmışlar. On dört arkadaşı ile yoldaşımız Mustafa Subhi iki sene evvel yani 1921 senesi 28 kanunî sani gecesini süngü ve kurşunlarla öldürülmüş ve denize atılmışlardır.

Mustafa Subhi yoldaşın ölümü şüphesiz inkılab için çok acıklı bir ziyadır. Fakat geride kalan türk komünistlere inkılabına giden yolları pek iyi göstermiştir. Bizler onun ölümü karşısında fütur değil, cesaret ve iman duyar, açtığı yoldan gideriz.

Ali Yazıcı

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VE TÜSTAV

Mustafa Subhi'den bir kaç satır

Bugün biz, bilhassa biz Türkiye Komünistleri, partimizin daha doğum çağlarında verdiği on beş kurbanın ölmez hatıralarıyla baş başayız.

On beş yıl geçti, Türkiye amelesi ve köylüsü emperyalizmin kudurgan orduları karşısında can verirken geride kendi öz oğullarını boğazlıyorlardı. Türkiye amelesi ve köylüsü veren vaatlerin yemişini bu surette tattı.

On beş yıl geçti, ve biz on beş yoldaşımızın üzerinde can verdikleri yolda yürüdük, yürüyoruz, yürüyeceğiz.

Bu on beş kahraman yoldaştan belki birçoğlarının adı bile belirsiz kalmıştır. Fakat burjuvazi bize onlardan yalnız bir "15" rakamı bıraktığını zan etmesin, hatta yalnız bir ad, Subhi adı, bu on beş ölümünün bütün hüviyetlerini söyleyecek kadar büyük ve muhtevalıdır.

—
—

Subhi bu davaya alelade bir küçük burjuva münevverinin inkilâbın taşkın ve dalgalı anlarındaki gelip geçici coşkunluğuyla katılmış değildir. O bütün benliği ve varlığıyla amele sınıfına ve mücadeleye mal olmuş, mücadele içinde pişmiş ve yetmişmişti. O görüşlerindeki sağlamlık ve teşkilâtçılıktaki becerikliliğiyle geniş bir rehberlik kudret ve kabiliyeti taşıyordu.

Bize onu çarlık Rusyasının sürgünlerinde, esir karargahlarında onunla omuz omuza taş taşıyanlar anlatır. Bize onu vatandaş harbinin çetin yıllarında, ezilmiş şark milletlerini inkilâp bayrağı altına toplamak için onunla aynı cephede çalışmış ve bugün sosyalizmin zafere ulaşmış bayrağı altında yaşayanlar anlatır. Bize onu...

Fakat ne hâcet, bize onu 1921 yılı birinci kanununun 28'ci günü gecesi kanlı dilile bizzat Türk burjuvazisi anlatmadı mı?

Esir Asya milletlerinin kalkınma ve mücadelelerinin ilk idarecilerinden olan Mustafa Subhi

Komintern'in tuttuğu yolu kavramış, Türkiye'deki millî hareketin mahiyetini bütün incelikleriyle görmüş, partimizin taktiğini açık ve aydın olarak çizmişti.

Subhi'nin bugün elimizde bulunan bir kaç yazması parti tarihimizin o devreye ait en parlak vesikalarını teşkil ederler. Bu yazılardan bazı parçaları olarak buraya kaydedeceğiz, onlar aynı zamanda on beş yoldaşımızdan bize kalan en değerli hatıralardır. "Biz Türkiye'de "millî müdafaa" şeklinde baş gösteren kıyama müşterek düşman tarafından bu hareketin söndürülmesine meyden vermemek için, her türlü yardımı--bu yardım mutaaccip milliyetçilere bile olsa- tarihin bize yüklediği bir vazife olarak biliyoruz"(I)

(I) 28-29 Kanunısani 1921. Karadeniz kıyılarında parçalanan Mustafa Subhi ve yoldaşlarının ikinci yılı dönümü. Neşri tarihii 1923, s.39.

Çünkü bu mücadele, memleketin dahili zaruretlere tâbi olmak, millî burjuvazinin idareciliği çerçevesi içinde kalmak mecburiyetinde taşımakta olmasına rağmen hakikatte ve herşeyden evvel emekçi sınıfların emperyalizme ve derebeyliğe karşı öz mücadelesi idi.

"Türkiye amele ve rençberlerin ellerinde tutukları son ekmek dilimini gasiplere kaptırmamak için mübarezenin, harbin en büyük ağırlığını öz sırtlarında taşıyorlar, Türkiye amele rençber ve askerlerinin bu mübarezede Sosyalist Rusya ile Üçüncü Enternasyonalin her türlü muavenetine şüphesiz ki hakları vardır."(I)

Fakat partimiz emperyalizme ve derebeyliğe karşı mücadelede kemalistlere yardım ve müzaharet ederken amele sınıf ve emekçi kitleler karşısında ayrıca birçok vazifeleri olduğunu unutamazdı.

"Türkiye Komünist Fırkası kendi teşkilatı içinde amele, rençber halkın vicdanını terbiyeye,

---

(I) Aynı kitap, syf 40.

küçük Asya'nın karanlık sokaklarında bile türlü mahrum-
milet ve mahkûmiyetlerde dolayan mazlum işçi ve köy-
lülerimizi muntazam ve müteşekkil bir sınıf siması
ile dünyanın diğer memleket proleterleri meclisine
taktim etmeğe"(1) borçlu idi.

Komünist partisi bu müşterek mücadelede bur-
juvazi ile kardeşleşmiş olmuyordu. Amele sınıfı ve
kütleler kendi öz mücadelelerinde ancak kendi kendi-
lerine ve komünist partisine güvenebiliyorlardı, onlar
kendi millî istihbaratçılarına karşısında da kendi öz
müstakil varlıklarını göstermeye mecburdurlar.

"Emperyalizme karşı mevcudiyetini müdafaa eden
millî kuvvetlere müzaheretle, bu arada umumiyetle ser-
mayedarlar idaresine karşı sınıflı mübareze hissini
işçi halk içinde derinleşmesine ait müsaade de bulun-
nmalı ve her haide teşkilâtın istiklâlini mübare-
za etmelidir." (2)

---

(1) Aynı kitaptan, sayfa 50.

(2) " " " " 38.

Amele sınıfı ve bütün emekçi kütüpheler kendi öz mücadelelerinin sonuna ve hakiki kurtuluşa doğru ancak bu suretle gidebilirlerdi.

"İstilâcılara yumruk olup memleket ve halkı zı kulluğa düşürmeye çalışan İstanbul hükümetine ^{ve} karşı başkaldıran ve Rusya Amele ve Rençber Şurâlar Cumhuriyeti ile kol kola giden Anadolu kıyamcılar hükümetine her türlü yardımı yapmak birinci işimizdir. Biz bu vazifeyi yerine getirmekle hem dahilde mevcudiyetimizi göstermiş, hem de haricden emperyalistlerle uğraşan bütün amele ve rençber kuvvetlerine mühim bir hizmet göstermiş olacağız.

Biz bu vazifeyi görmekle mübarezede ki muvafakiyetimiz nispetinde sesimizde yükseltmeğe hak kazanmış olacağız; memleketimizdeki yeni hükümet ve devlet yapısının kurulduğu gün bu yapının onun içinde hâkim olacak kuvvetin gene amele ve renç-

berlerden olmasını talep edeceğiz: (1)

İş yalnız yabancı istismarcıların ve istilâcılarının kovulması ile bitmiş olamaz.

"Yalnız muharebeden sonra başımıza musalla olan İngiliz, Fransız ve Yunan yağmacalarına karşı değil, belki muharebeden evvelki zamanlarda da hat rahat bir nefes vermeyen, vergidir, aşardır, aşandı ve temettüdür diye amele ve köylünün evine, ocağına tandırına, bacasına kadar el uzatan içimizde ki, imansız hırsızlara karşıda açılacak mücadele ile dir ki, yeni hayatımızın şekil ve hükümetimizin rengi verilmiş olacaktır." (2)

"Onun için Türkiye amele, asker ve rençberler bu günden itibaren istek ve dileklerini meydana koyup hangi maksatla ve ne için çalıştıklarına canlarını telef ettiklerine işaret olan kızıl bayraklarını yükseltmeye mecburdurlar. Umumiyetle

(1) Aynı kitaptan, s.45.

(2) Aynı kitaptan, s.51.

agnadır
[Gıandır, cezadır, cizyedir ve nihayet faiz]

döktükleri kanterleri hak etmek, işledikleri işe, toprağa sahip olmak, memleket ve hükümet işlerini ellerine almak isteyen amele ve rençber milleti Türkiye'de de bundan fazla veya eksik bir şey istemez" (1)

"Yeni hükümetin bugünkü zahmet ve fedakarlara katlanan amele rençber halkın içinde kurulup aşağıdan yukarı doğru dal budak vermesi, hayatı bir şarttır. Böyle köklü ve temelli bir hükümet# ledir ki yaşamak için mübarezeye ve mücadele ile- dir ki bir hükümete hiyakat hasıl olur."(2)

Subhi daha milli mücadelenin en şiddetli devirlerinde burjuvazideki iki yüzlülüğü, emperyalizmle uyuşma tema yükünü görüyor ve işaret ediyordu."

"Türkiye burjuvazisinin, zenginlerin gözleri Fransız, İngiliz kasasından ümidini kesmedi, düşman son derece şeytan ve kuvvetli."(3)

---

(1) Aynı kitap syf 51.

(2) " " " 52.

(3) " " " 33.

O yalnız amele sınıfına ve emekçi kütlelerine inanıyor, güveniyordu.

"Türkiye amele ve rençberlerinin hadisat arasında kendi varlıklarını ve kendi sınıf menfaatlerini hissetmeleriyledir ki, en katı, enebednişan azimlerle kuvvet alacak ve o vakit İngiltere ve emperyalizm ile itilaftan hiçbir siyasi ve hiçbir kumandan bahsetmeyecektir."(I)

Kurtuluş harbi zamanlarında partimizin başında Subhi olmak üzere kuru bir hayal peşinde koşmadığını, amele sınıfı ve bütün emekçi kütleler karşısında üzere ⁱⁿ düşen muayyen tarihi vazifelerin başarılması uğrunda mücadele ettiğini apaçık gösteren şu vesikayı okuyun.

"Memlekette mazlum işçi veya fakir işsizler çokluk teşkil etselerde sanayiın iptidai bir halde olması itibarıyla amelenin proletarya teşkilâtına malik, toplanmış olmamaları komünistlerin ekalliyyete kalmalarını icap ettirmektedir. Ve gene bu iti-

barladır ki, komünist fırkası halihazırda inkılap yapacak ve idareyi ele alacak büyük bir hükümet fırkası şekil ve mahiyetinde ortaya atılamaz." (I)

Ben bunlara fazla bir şey ilave etmeye lüzum görmedim.

Subhi'nin elimizde bugün ancak bir kaç yazısı var. Vatandaş harbi senelerinde Sovyetlerin bir çok yerlerinde Türkçe gazeteler çıkardığına göre, neşretilmiş daha bir çok yazıları olması lazımdır. Bu gazeteleri bulmak ve bu yazıları toplamak için bir kaç defa konuşulduğunu hatırlarım; fakat işe bir türlü onu başarmak niyetiyle yanaşmadık ve sarılmadık. Subhi yoldaşın bu yazılarının ehemmiyeti yalnız tarihi değildir. Onun hayatı gibi yazılarında bize örnek olması gerekir. Halkın diliyle konuşmanın, halka kendi diliyle hitap etmenin biz her zaman eksikliğini çekeriz. Halbuki Subhi bize bununda en parlak örneklerini vermiştir. O, yazılarına halkın dilini ve ruhunu sokabiliyordu.

(I) Aynı kitap, syf. 49.

Onun yazılarını toplamak ve neşretmenin zamanı henüz geçmiş değildir. Aradan seneler geçmiş olsun zararı yok; proletarya diktatörlüğü memleketinde istifade edilcek çok imkânlar bulunabilir. Elvendir ki bu işi biz, Türk komünistleri bir parti işi gibi ve bir vazife olarak benimseyelim. Subhi'nin bu yazıları onbeşlerin en canlı bir hatırası olacaktır.

Münir İrgat

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİNİN İLK KURBANLARI

Rusya'da patlayan büyük proleter inkılabı yalnız Rusyanın millî hudutları dahilinde kalmamıştı. O şarkın en ücra köşelerinde akisler yapıyor, garbın en kalabalık şehirlerinde alaka uyandırıyor. Denikinleri, Yudenicileri, Vrangeileri, Kolçakları mağlup eden Rus proletaryasının her yeni zaferi, Çin tarlalarında çalıştırılan kulinin, Hint sahralarında ezilen aç paryanın, siyah derili Afrikalının, Newyork tezgâhlarında çalışan işçinin, Avrupa sokaklarında vurulmuş inkılapçının yüreğini ferahlandırıyor, neşesini arttırıyor. Bütün ezilen milletlerin kurtuluş bayrağını omuzunda taşıyan Rus proletaryası Lenin'in ve Stalin'in önderliğinde yaptığı bu mücadelede diğer memleket proletaryası için kahramanlığın en iyi numunesini, çarpışmanın en iyi usullerini veriyor ve kurtuluş için en doğru yolu gösteriyor.

Emperyalist harbin vahşeti altında harap

olan ve ezilen milletler bunu, bu hareketi kendilerine örnek edinmeğe ve Rus proletaryası ile kol-kola çarpışmaya can atıyorlardı. Çin'de başlayan millî hareketlerin, Anadolu'da alevlenen millî inkilabın ilk istinagahı ve kuvvet aldığı yer Rusya olmuştu. Bütün emperyalist devletlerin yağma için hücum ettikleri bu ülkelerde köylü ve amelinin biricik dostu Rusya'daki proletarya inkilabı idi. Bunu pek iyi bilen kapitalist memleketler ve Türkiye proletaryası Rusya'daki hareketin peşinden koşmaya uğraşıyordu. Fakat çok yazıkki o bunu istediği halde bir türlü muvaffak olamıyordu, çünkü birçok objektif ve subjektif sebepler henüz Türkiye proletaryasının Rusya proletaryası ile birleşmesine mâni idi. Anadolu'da başlayan inkilap hareketinin başına geçen millî burjuvazi buna mâni oluyordu, ondan başka bu hareketin asıl önderi olması ~~gerekem~~ lâzım gelen Türkiye amelesinin büyük bir kısmı emperyalistlerin işgal ettiği mantıklar dahilinde kolu bağlı bir halde bırakılmış-

lardı. Daha mühim sebeplerden biride bütün bu hareketin rehberi olması icab eden Komünist Partisinin henüz daha teşekkül etmemiş olması idi. İşte bu manileri bertaraf etmeyi kendilerine vazife edin^{en} Türk proletaryasının mücahitleri bir an evvel kendilerini bekleyen hareketin başına geçmeğe uğraşıyorlardı. Anadolu'ya geçebilen ilk ameleler orada komünist partisinin temellerini atmaya çalışıyorlardı. Bilhassa rus inkilabının içinden çıkan ve onun bütün heyecanı ile coşan Türkiye Komünist partisinin ilk pişdarları bu arzuyu daha çabuk idrak etmiş ve kurtuluş hareketinin içine karışmaya azmetmişlerdi

Amele sınıfının menfaatleri için her tehlikeyi göze alan bu kahramanlar bütün müşkülâtlara rağmen bu kurtuluş hareketine yardıma koştular. Fakat ne çareki milli burjuvazinin kahpeliği onların arzularını tahakkuk ettirmelerine mâni oldu. Amele sınıfı için en samimi duygularla yola çıkan bu kahramanlar daha yolun

ortasında türkburjuvazisinin kanlı haydutlarının el-
lerine düştüler. Çok yazık ki Türkiye proletaryası
ilk ~~mücahitlerinin~~ mücahitlerini bu vahşi haydutların
elinden o zaman kurtaramadı. Fakat türk burjuvazi-
sinin iyi bilmesi lazımdır ki, türk proletaryası
kendine oynanan bu kancıkça alçaklığı hiç bir zaman
unutmayacaktır.

"Türk proletaryası Kara Denizde boğulan on
beşlerin intikamını almak için onbinlerce onbeşler
yetiştirecektir.

Cüneyt

TEŞRİNİ EVVEL (OKTYABR) İNKİLABI VE SUBHİ

Gerek Rusya'da bulunan Türkiye emele ve emekçileri ve gereksede harb dolayısıyla Rusya'da kalan emekçiler üzerinde Teşrini Evvel inkilabı büyük tesirler yaptı. 1917 senesi Teşrini Evvel inkilabı bütün çar Rusya'sını sarıp aldığı ve memleketi bir inkilap ateşi ocagına çevirdiği zaman, değil Rusya'daki her milletin emele ve emekçilerini, natta emperyalist memleketlerin proletaryasını ve şark emekçilerini de, etraflıyla anlayamayan ve anlamaya, ona aktif iştirake çalışan Türkiye ve emekçilerine, doğru istikamet verecek ve rehberlik yapacak, henüz o zamana kadar teşekkül edemeyen bir komünist partisinin mevcudiyetine büyük ihtiyac hasıl olmuştu. O devirde Lenin-Stalin diğer memleketlerde olduğu gibi Türkiye içinde mevcut vaziyetin, inkilap hareketlerinin ileri sürdüğü şeriat neticesinde böyle bir komünist partisinin teşekkülünde lazım olan rehberliği ve teş-

hilatı gösterdiler. Teşirini Evvel inkilâbından evvel ve sonra Leninizm-bolşevizm prensipleriyle silâhlanan M. Subhi yoldaş, bu prensipleri esas tutarak faaliyete geçti.

Subhi yoldaş, bu zaman yalnız Türkiye'de ve Rusya'daki esirlerin arasındaki faaliyetle iktisâ etmedi. Aynı zamanda müslüman amele ve emekçileri arasında faaliyetini tevsî ve inkişâf ettirdi. M. Subhi yoldaşın odevirdeki faaliyet hatlarını kısa bir tarzda aşağıda kayd etmekle o devirdeki rolünü göstermiş oluruz:

Sovyetlerin gerek dahili aksi inkilâpçılar ve gerek âlemşümûl emperyalistler tarafından sarıldığı bir zamanda Rusya müslümanlarının, Türk esirlerinin ve Türkiye'nin amele ve emekçilerini emperyalizme karşı Sovyetler ve komünist prensiplerile terbiye etmek ve emperyalizme karşı ayaklandırmak, teşkilâtlandırmak sahasında Subhi yoldaş büyük faaliyet ve gayretler gösterdi. Gerek matbuat ve gerek nutuklarıyla geniş propoganda ve teşvikatta bulundu.

du ve teşkilatlar kurdu. Esirlerden kızıl kıtalar, propogandistler, teşvikatçılarkadrosu hazırlamakta gayretler sarfetti. Bu suretle emperyalizme karşı Sovyetleri dünya amelesi ve emekçilerinin esas vatanı olarak müdafaa ve o ruhta kitleleri terbiyede gayretler gösterdi.

Diğer taraftan da Sovyetlere karşı amansız düşman olan emperyalizmin Anadolu'daki cephesini yarmak, Anadolu'daki milli kurtuluş hareketine yardım ve bu hareketin etrafında mobilize ve terbiye etmek sahasında büyük faaliyetler yaptı.

Subhi yolaş Rusya'daki içtimai inkilâp cephesini aksi inkilâpçı kuvvetlere karşı fiilen müdafaa ve bu kuvvetlerle mücadele gayretleriyle de mezkûr muhitlerde türk esirlerinden kızıl askerler ve alaylar teşkil etmiştir.

Bu kızıl askerler inkilâp cephesini mürteci kuvvetlere karşı müdafaaada bütün cephelere iştirak etmişler ve büyük yararlılıklar göstermişlerdir. Bununla beraber Subhi o zaman ittihatçıların müs-

İslam âleminde ve bilhassa şark Müslümanları arası-
nda kök salan panislamizm, pantürkizm gibi içtimai
inkilap için tehlikeli ve amansız düşman olan fikri
yatta ve kendi ifadesinin hayata geçirilmesini Os-
manlı ordularının Almanya'ya beraber Bakü'ye ve
Sovyetlerin diğer mantıkları üzerine nücum istila-
larına intikas ettirdiği ve içtimai inkilabi büyük
tehlikeye maruz kaldığı bir zamanda Subhi yoldaş
böyle bir siyasetin hem Türkiye ve hemde şark Türk
Müslüman amele ve emekçileri için ne kadar büyük
bir tehlike teşkil ettiğini ve onları uçurumlara
götüreceğini rehber bulunduğu ("Yeni Dünya") ga-
zetesinde, kurtuluş Almanya Vilhelmine istinat eden
Osmanlı istilasından değil, bilakis kurtuluşun an-
cak Rusya gibi Avrupa proletaryası arasında da içti-
mai inkilabın kıyamına bağlı olduğunu gösterdi.

İşte Subhi bu kaydıyla panislamizm, pantürki-
min ve ittihatçıların Bakü istilalarının mahiyeti-

ni çaplaklığıyla açığa vuruyor. Böyle bir siyasetin istismarcı, mürteci sınıfların sınıf menfaatlerine uygun amele ve emekçilerin mankumluğuna ve istismarına hizmet edeceğini ve emekçi kütlelerinin biricik kurtuluşunun içtimai inkılâba yani proleter inkilâbında olduğunu söyleyerek bu fikriyata bir darbe vurmağa emekçi kütleleri içtimai inkilâp ruhunda terbiye ve mobilize ediyordu. Subhi Teşrini ~~E~~ ~~Evvel~~ inkilâbında evvelki tenvir ve faaliyetini inkilâbın ona temin ettiği en iyi şartlar içersinde Lenin ve Stalin ve onların bolşevik partisinin rehberliği altında daha ziyade inkişaf edip derinleşti ~~gere~~ tirdi. Bu seyirle beraber aynı zamanda T...K...P...nin teşkili için hem Türkiye'de hemde Rusya'da muhtelif vilâyetlerde teşkilât hazırlıkları yaptı. Ve bu suretle muhtelif vilayetlerde T...K...P...ni meydana getirebildi.

Subhi gerek tenvir ve gerek teşkilât sahasındaki faaliyet değişikliklerini yalnız Rusya'daki

esir amele ve emekçileri teşkilatlandırmaya ve Rus yada türk komünist teşkilâtını maydana getirmeye münhasır kalmadı. Aynı zamanda bu mesaisini Türkiye mikasında geçirmek için teşkilâtlarını da yaptı.

Subhi (Yeni Dünya) gazetesıyla esir türk amele ve emekçilerini ve emekçi müslümanlar arasında marksizm-leninizm içtimai inkilabının ana hatlarını maksatlarını tayin ederek onları paşalara ve zülmet istismarlara karşı ikaz ederek mürtecilere karşı içtimai inkilabı etrafında sovyetler teşkil ediyordu.

Türk burjuvazisi Subhi'yi ve I4 kıymetli arkadaşını süngüleyip denize atmakla Türkiye'de inkilabın önüne geçeceğini zannetti. Subhi 1 Mayıs bayramı münasebetiyle Bakü amelelerine anti emperyalist hitabesinde şöyle diyordu: "Sizin gönlünüzde, sizin ruhunuzda çalkalanan deryalara Avrupanın o zalim kuvvetleri, o cansız hisarları, o demir zırh ve altın mihraplar karşı

duramaz. Hisarlar, mihraplar yıkılır, zirhler delinir, ruh ölmez, yükselir. Bu yüksekliğin altında ise zulüm âciz kalır, teslimî nefis eder, mahfurlur, fakat siz, ey demir ve mazlum halklar! Hazır mısınız mübarezeye? "Düşününüz ki, en büyük zafer günleri baht ve saadetiniz için hapse, zindana, kana, ateşe, ölüme sabır ettiğiniz tarihi vakalar karşısında şan verecektir."

Bir zaman hüküm süren harbî derebeyleriyle çarizm usulü idare; inkılâpçı amele ve köylüleri ve onların rehberlerini hapsi, nefsi, sürgün, idar ve kurşuna dizmekle inkılâbın önüne geçemedi. Teşrihi evvel inkılâbı birkaç gün içersinde onu temizledi. Fakat inkılâp ruhları, inkılâpçı sınıfları inkılâpçı amele ve köylü ölmedi. Yaşıyor ve yaşayacaktır. İşte türk burjuvazisininin Subhi ve arkadaşlarını itlâf ve imha etmesi, hatırdaki yüzlerce inkılâpçı arkadaşımızı zindanlara, sürgünlere sürmekle önümüzdeki inkılâbı, inkılâp ruhlarını yıkabilmedi ve yıkamayacaktır. Bilakis inkılâbî ruh günden güne art-

makta ve inkişaf etmektedir. 28-29 Kanunî sâni 1921 senesi gününü Türkiye amele ve emekçileri hiçbir zaman unutmayacaklardır. Bu gün bizim için matem günü olmuşsa Türk burjuvazisi içinde sevinç günü olmuştur. Bu gün Türkiye'de sınıf mücadelesinin ne kadar keskin olduğunu göstermiştir.

Marks diyor: "Tarih sınıf mücadelesidir." Şüphesizdir ki sınıf mücadelesi üzerine kurulmuş bir cemiyette, Türk burjuvazisinden başka bir şey beklemek olmazdı.

Türk burjuvazisi Subhi'yi ve onun arkadaşları olan Ethem Nejat, Hilmioğlu Hakkı ve diğerlerini itiaf ve imha etmeyi kendileri için biricik selâmet yolu olduğunu ve bununla artık Türkiye'de her türlü komünist harekete nihâmet verileceğini, bu suretle Türkiye amele ve emekçileri kütlelerini her türlü tekilattan ve rehberlikten mahrum edeceklerini, bunun neticesinde bol bol istismar etme temin etmek istediler. Fakat onların düşündüğü gibi çık-

madı. Bilâkis Türkiye amelesi yeni yeni rehberler, yeni yeni teşkilâtçılar ileri sürdüler. Bunlar Türkiye'de komünist teşkilâtlarının esaslarını vaz'ile Komünist Partisini tesis ettiler, komünist hareketini inkişaf ettiriyor ve derinleştiriyorlar. Burjuvaziyi esastan yıkacak, hakiki inkılâpçı bir teşkilât haline giren Komünist Partisi, günden güne kuvvetleşmekte ve kitlevi bir parti haline girmektedir.

Subhi, Rusya'da türk komünist teşkilâtlarını meydana getirdi, faaliyet sahasını bütün Rusya'nın her köşesine tevsi ve inkişaf etmişti. Subhi faaliyet sahasını Türkiye'ye nakl etmekte her türlü tedbirleri yaptı ve neticede bunun uğrunda mahv olmuştur.

Biz komünistler, inkılâpçı amele ve emekçiler Subhi yoldaşın ve onunla mahv olan 14x kıymetli yoldaşımızın inkılâp faaliyetlerinden, inkılâp kahramanlıklarından, inkılâp uğruna mahv olduklarından bahs ederken onların ne kadar yüksek kıymeti,

inkilâbçı birer komünist rehber olduklarını ve onların proletar komünist inkilâplarını, meziyet ve seciyelerini kendimize düstur etmeliyiz.

Yukarıda Subhi hakkındaki kayıtlardan sonra, ileride faaliyetimiz için dersler çıkaracağımız hatalarımız üzerine de kısada olsa durmak zarureti vardır.

Subhi partiyi, hakiki inkilâpçılar kadrosu heyetini teşkil ve meydana getirirken, komünist prensiplerini, inkilâba yabancı ve amansız düşman olan unsurların mahiyetini, inkilâpçılık evsafını kâri derecede tetkik edemedi. Onları inkilâbî pratikten geçirmeden parti saflarına, hatta mesul ve rehberlik kadrosu heyeti sıralarına bile çekmiştir. Bu Subhi'nin en büyük hatalarından birisini teşkil eder. Sınır düşmanımız olan Türk burjuvazisinin ağaları, parti içersinde buldukları müddetçe parti sırlarını burjuvaziye bildirmekle kalmadılar, aynı zamanda arkadaşlarımız memlekete ayak bastıkları andan itibaren onlardan

ayrıldılar ve arkadaşlarımızı itlar ve mahv içinde şüphesizdirki, her türlü vahşiyane tedbirlere müracaat etmekten geri kalmadılar.

Diğer bir hatasıda memlekete açık ve tanzimli bir tarzda gitmesi olmuştur. Biz komünistler fırka saflarına, kadro heyeti sıralarına çekeceğimiz arkadaşlar ve inkilâbî faaliyetimizi tanzim meselelerine gayet ihtiyatlı yaklaşmalı ve Subhi'nin düştüğü hatalara düşmemeliyiz.

Hakkı

İnkılabın İlk Kurbanları

28-29 İkinci kanun 1921 tarihinde Türkiye amelesinin ve yoksul köylüsünün acıklı ve matemli bir günüdür. Kemalîst burjuvazî, amele sınıfının en iyi inkılapçı önderlerinden 15 komünist yoldaşımız (Subhî, Nejat, Haklı, Topçu, İsmail Haklı, vâ) nam suzcasına ve vahşicesine boğdurdu ve karâ denize attırdı.

ONBEŞ komünist önderin ölümü şüphesiz inkılâp namına çok acıklı bir zayıdır, fakat bizler onları ölümü karşısında ağlamayız, çünkü "tarîh sınıf mücadelesî" tarihîdir.

Her ölüm, matemle, öldüğü yerde kalır...

Biz ağlamayıp, bize göz yaşları ardır.

Bu onbeş ölü bizim için onbeş isimsiz komünist tir; ve biz bu isimsiz komünist ölüleri kapitalist dünyanın her köşesinde ve her bucağında buluruz, bütün bu isimsiz kurbanlar tek bir mefkûre uğrunda can vermişlerdir. Onların gittikleri yol; bizim de milyonlarca kütlelerin de müş-

terek yoludur. Çaresiz uğrunda onların gösterdikleri kahramanlık gururla göğsümüzü kabartıyor ve hatıralarını kalbimizde gömülü duruyor. Onların uğrunda can verdikleri sınıf mücadelesini, bu gün bizler devam ettirerek genişletiyoruz. Onların yürüdükleri yolda cesaret ve imanla, saflarımızı daha da sıklaştırarak yürüdük, yürüyoruz ve yürüyeceğiz...

~~Özgünden~~

Onların inkılap işini, bizler tamamlayacağız. Buna ant ettik.

0 günden bu güne kadar geçen tarihe bakarsak ne görüyoruz? Memleketimizde inkılap dalgaları yükseldi, amele ve fakir halk kitleleri, burjuvazi ve büyük toprak sahipleri diktatörlüğüne karşı mücadelesinde, kendi hakiki rehberi olan komünist partinin hatından yürüyerek bir adam gibi düşünüyoruz.

İlk kurbanlardan sonraki devrede de amele sınıfı ve onun fırkası, burjuvazi ile yaptığı mücadelelerde kendi kuvvetlerini göstermişlerdir.

1922 senesi bir Mayıs'ta komünist rehberliği altında yapılan geniş bir Mayıs

nümayişi ile amele sınıfı, yek vücut olarak burjuva sınıfına karşı mücadeleye hazır olduğunu Türkiye tarihinde ilk defa olarak göstermişti. Bu devirde komünist fırkasının neşiri olan "Aydınlık" mecmuasının amele ve geniş emekçi kütlelerin cephelerinde gezdiğini burjuvazi ve onun cellatları, uşakları, polisleri iyice hatırlarlar. Bugün aynı fırkanın gizli edebiyatı o zamana nispeten daha geniş bir mikyasa ve iktidarda olmak üzere amelelerin koynundadır.

1923-1924 Komünist Partisinin rehberliği altında yapılan İstanbul Şimendifercilerinin arkası arkasına iki grevi ve bunun takip eden senelerde memleketin muhtelif yerlerinde hedsiz grev dalgalarını; 1923-30'a kadar İstanbul'da tramvaycılarının iki grevini, İstanbul gazhane grevini, Adana şimendiferciler grevini ve ilâh. hatırlayalım. 1930'dan bugüne kadar muhtelif vilayetlerde olan grev hareketleri (mensucat, tütün, incir, şöförler v.s. amelelerinin)

ve amelelerin muhtelif çıkışları ispat ediyor ki Kemalist burjuva diktatörlüğünün bütün vahşiyane terörüne rağmen amele sınıflı bir dakika durmadan, tereddüt etmeden komünist partisinin rehberliği altında soyguncular cemiyetini yıkmak için, sınıf mücadelesini bir an bile durdurmadı ve mücadelesinde devam etmektedir ve edecektir. Bu mücadelelerin neticesinde bugün, kemalist burjuvazinin mahut "bizde sınıflar yoktur, zümrelerin teşriki mesâisi vardır!" nakaratı kuru laf olmaktan ileri geçmiyor. Amele sınıflı ve onun partisi kemiyetçe ve keyfiyetçe büyüdü, kuvvetlendi ve onun sailerında sıklaştı. Partimiz kendi sailerında baş veren oportünist temayüllerle, polisin ajanı olan "munalefetle" amansız mücadele ederek, sınıf mücadelemize engel olan her türlü satılmış unsurdan kendisini temizledi. Emekçi kütlelerin içerisinden daha ziyade girmeye muvaffak oldu.

Dün inkılâpçı rehberlerimizi bogmak suretiyle sınıflı mücadeleyi ortadan kaldıracağına zanneden

burjuvazinin aldandığını biz bugünkü kuvvetimizle yeni rehber kadrolarımızla ispat ediyoruz. Bizler yek vucut bir sınıf olarak bugün burjuvaziyle çarpıştığımız savaş alanında göğsümüzü gererek, semizin bütün kuvveti ile hep bir ağızdan haykırıyoruz.

Kavgalara hazırız, bir ordu gibiyiz...

Birimiz ölse bilegegene eksilmeyiz biz. Aziz ölülerimizizin tarihini hatırlarken aosta düşmanda bilsin ki, bizler, onların bitiremedikleri işi kahramanca devam ettirdik, ettiriyoruz ve son maksadımızla varıncaya kadar (istirmarsız ve sınılsız bir cemiyet kuruncaya kadar) da devam ettireceğiz.

Cahit

Bir Kızıl Askerin Hatırası

Türkiye burjuvazisi ve onun uşakları tarafından 28 Kanunusâni 1921 senesinde kara Denizde süngülenen 15 Türk Komünistin 15. yılı dönümü vesilesiyle hatıralarımı yazmamı isteyen mektubunuzu aldım. Türkiye amele sınıfının ve onun pişdar müfrezesi olan Türkiye Komünistlerinin içtimâî inkilâp ve Türkiye Sovyetleri uğrunda canlarını vermiş bu ilk onbeş kurbanı içinde Sovyetler ittihadında vatandaş harbinin muhtelif cephelerindeki mücadelelerde müşterek sınıf düşmanına karşı omuz omuza çarpıştığımız yoldaşlar var. Onların sönmez hatıralarını canlandırmayı ve onların başladıkları işi bitirmek tarihi vazifesini yüklenmiş olan Türkiye amele sınıfına onları tanıtmayı kendim için bir borç sayıyorum.

Sizde pek alâ biliyorsunuz ki, o zaman Rusya, inkilâp dalgalarıyla için için kaynıyordu.

Rus proletaryası ve onun Bolşevik partisi Lenin'in-Stalin'in önderliği altında 1917 senesinin

Teşirini evvel ayında hâkimiyeti ele almıştı.

Proletaryanın bu zafarı ile, Rusya'da bulunan bütün harp esirleri gibi Türk esirleride hürriyetine kavuşmuş ve serbest nefes alma imkanını elde etmişlerdi. Bunlar arasında sürgüne gönderildiği Sinop'tan kaçarak Rusya'ya gelmiş olan Mustafa Subhi yoldaşta bulunuyordu.

Mustafa Subhi yoldaş Rusya'ya esir düşen münevverler, Türk amele ve köylüler arasında durmadan çalışarak Moskova, Kırım, Taşkent vsde teşkilâtlar kurmuş, neşriyat yapmış ve sonunda 1920 senesi Mayısında Bakû'ya gelmişti. Burada o, Bolşevik partisinin Bakû komitesi yanında, Türk komünistleri tarafından kurulmuş bir teşkilât bulmuştu. Mustafa Subhi yoldaş Bakû'de bulduğu bu teşkilât âzâlarından bazılarının iştirakiyle Bakû'de Türkiye Komünist partisini vücuda getirmiş ve 1920 senesinde bu partinin birinci kongresini toplamaya muvaffak olmuştur.

Subhi yoldaşın kendisine faaliyet merkezi

olarak Kafkasya'yı ve Bakü'yü intihap edişi tesadüf değildir. Filhakika burası amele ve köylü kütlelerin millî kurtuluş mücadelesine atıldıkları Türkiye'ye yakındı. Diğer taraftanda memlekete dönmekte olan Türk harp esirlerinin akın yolu üzerinde bulunuyor. Millî kurtuluş hareketine tesir etme, bu hareketin önderliği ele almak ve bu suretle amele-köylü hâkimiyetine dayanan bir sovyet hükümeti kurmak vazifesini üzerine almış bir parti, memleketlerine dönmekte olan esirlere ve bu esirlerin inkılâp için kazanılması ve bunların bu inkılâp içinde faal birer mücahit haline gelmelerine hususi bir ehemmiyet vermek mecburiyetinde idi.

Bu maksatla parti "üsera sevk komisyonu" adıyla 3 kişilik bir teşkilât kurmuştu. Dönmekte olan esirlere yatacak yer bulmak, onların yaşelerini temin etmek ve karile halinde gönderilmelerini kolaylaştırmak gibi işlerle uğraşan bu komisyonun diğer önemli vazifeside bunlar arasında

inkilâp fikirlerinin propogandasını yapmak idi. Bu maksatla esirler arasında devamlı bir propoganda yapılıyor, sıklıkla mitingler düzenleniyor, Feşkini evvel inkilâbının ve Türkiye'de ki millî kurtuluş hareketinin mahiyeti anlatılıyordu. Türkiye emekçilerinin kurtuluşu ancak emel ve köylünün hâkimiyeti kendi ellerine almaları ile mümkün olabilir diye anlatılıyor ve memlekete döndükleri zaman ne suretle hareket edilmek lâzım geleceği gösteriliyordu.

Memlekete dönenler arasında yürütülen faaliyetle beraber diğer tarafta askerî teşkilât kuruluyordu.

Parti Türk esirlerinden 700-800 kişilik bir Türk kızıl nişancı alayı teşkil etti. Bu alay Bakû'de kurulmuş idi. Ve II. kızıl ordunun emri altında bulunuyordu. Bende bu alayda bulunuyordum. Bu alaya parti tarafından teşkilâtçı olarak Maksim Gorko'ya gönderilmişti. Onun yorumlamak bilmez gayret ve faaliyetiyle alaya 40-50 kişilik bir de

komünist hücre si teşkil oldu.

Parti bu hücre âzâlarının siyasi seviyelerini yükseltmek için ve bu suretle de diğ er kızıl nişancı lara daha iyi müessir olabilmelerini ve onlara önderlik edebilmelerini temin etmek üzere 3 aylık bir kurs kurdu. Bu kurslarda en mühim dersleri bizzat Mustafa Subhi yoldaş kendi üzerine almış bulunuyordu.

Bu gayretlerin neticesinde vücuda getirilen ve yetiştirilen iki tabur piyade, bir makineli tüfek, bir süvari bölüğünden mürekkep olan alayımız Türkiye'ye gitmek üzere Bakû'den hareket etti.

Ermenistan'ın Kiros şehrinde taşnaklar yolunuzu kesmeye çalıştılar. Taşnak orduları ve çeteleri ile yapılan harpte alayımız büyük kahramanlıklar gösterdi, düşmanı püskürttü. Muharebede verdiğimiz zaiyata bakmadan alayımız metro boyu kar içinde yoluna devam etti ve kara Kilis²eyekadar vardı.

Alayımızın harpte ve müşkül yürüyüşte yorulduğunu nazara alan II. Ordu kumandanlığının geriye, istirahata çekilmemiz hususundaki emri üzerine Azarbeycan'ın Şuşa kalesine geldik.

Şuşa kalesinde iken Mustara Subhi yoldaştan bir telgraf aldık. Mustara Subhi yoldaş telgrafında alayımızın kazandığı muzafferiyeti tebrik ediyordu. Kızıl alayımızın Trabzon önlerinde öldürülen 2. tabur kumandanı Topçu İsmail Hakkı ve makineli türek bölük kumandanı Kazım Ali'yi süratle Bakû'ye davet ediyordu.

Kara Denizde can veren onbeşler arasında olan yoldaşların hareketlerinden bir müddet sonra Kızıl ordu kumandanı emriyle bizde Bakû'ye hareket ettik. Bakû'de yük istasyonuna ~~girdiğimizde~~ indiğimiz zaman arkadaşlardan birisi Topçu İsmail Hakkı'nın beni aradığını söyledi. O gün 15 inkilâp kahramanını Bakû'den Türkiye'ye götürecektim yanbaşıımızdaki trene koştum. Vagona girdim. İnkilâp kurbanı onbeşlerin hepsi vagonda idiler. Hepsıyla selâmlaşım.

tık. Mustara Subhi vagondaki yoldaşlara nararetti bir şeyler anlatıyordu. Hepsi hudutsuz bir neşe içindeydiler. Azm ve irade dolu ifadeli bu çehreler, aradan geçen onbeş seneye rağmen bugün bile bütün tazelikleri ve canlılıkları ile gözümün önünde duruyorlar. Yalnız bu aziz hatırayı vagonun bir köşesine sinsi sinsi sinmiş meşin ceketli bir satılmışın, hayali, Türk proletaryasının göz bebeği 15 rehber kanramanı burjuvazinin kanlı pençelerine peşkeş çeken hain provakatör Mehmet Emin Rasul zadenin iğrenç hayali azap veriyor.

Bakû'den beri yakından tanıştığım Topçu İsmail Hakkı'yı bulmak zor olmadı. Trenin kalkmasına az zaman kalmıştı. Son sözleri şimdi bile kulaklarımda çınlıyor.

"Seninle Türkiye'den beraber geldik, fakat ayrı ayrı gidiyoruz, belki bundan müteessir oluyorsun, fakat buna hiç yer yok, sizde yakında alay ile beraber Türkiye'ye geleceksiniz, ve bize iltihak edeceksiniz. Siz çok yorulunuz, elbisele-

riniz eskimiş, size elbise verecekler, istirahatata ihtiyacınız var...

Bizi Bakû'ye götürecek tirenimiz hareket hazırlığı görürken Trabzon önlerinde süngülerle parçalanmış 15 inkilâp kahramanını götüren tiren yavaş yavaş hareket ediyordu. Vagonun penceresinden mendillerin sahifeleri birer birer önümüzden akıp geçtiler ve gözden kayboldular. Silinmez hatıralarla Türkiye proletaryasının kalbinde yaşayan bu mezarsız 15 inkilâp kurbanını benim son görüşüm oldu.

TOPÇU İSMAİL HAKKI

Tahminen 1916 senesinin sonuna doğru idi. Umumi haptte Kafkas cephesinde bulunan 17. alayın cebelisi topçu bataryasından firar etmiştim, ve tekrar cepheye sevk edildim. Bu sefer 10. fırkanın 2. bölüğüne nefer olarak kayıt edildim. Topçu İsmail Hakkı da bu bölüğün kumandanı idi.

Kendisini buradan tanırım.

Mütareke zamanlarında Kars'ta bulunuyorduk. İstanbul harbiye nezaretinin emri üzerine İstanbul'a hareket ettik. Batum'a geldiğimiz zaman İngilizler toplarımızı müsadere ettiler. Bizde vapurla değil, sahil boyundan piyade olarak gidebileceğimizi söylediler. Sahil boyunca yaptığımız uzun bir piyade yürüyüşünden sonra Samsun'a geldik ve oradanda İstanbul'a geçtik.

Harb-i Umumiye esnasında cephede hayvanlara tam istihkak, askerlere ancak 75gr. ekmek veriliyordu. Bölük efradının bu vaziyetini nazara alan bölük kumandanı Topçu İsmail Hakkı, hayvanlara verilen istihakattan iktisat yaparak, bunu un, buğday, paraya tahvil eder, askeriyenin vermiş olduğu ekmekten başka ayrıca ekmek yaptırarak askere ekmek tevzi eder, yarıdama muhtaç bölük efradına para verirdi. Bölük mutbahını taburdan ayırarak kazana dayanan istihakattan fazla erzak vermeye çalışırdı. Bunu gören diğer bölükler ise bizim işemi-

ze hasret çekerlerdi. Bu suretledir ki, kendi sini yalnız bizim bölüğün efradına değil aynı zamanda bütün tabur efradına bile sevdirmişti.

Topçu İsmail Hakkı Rusya'ya nasık gelmişti? Alayımız İstanbul'da Selimiye Kışlasında yerleşmiş bulunuyordu. Topçu İsmail'de Kadıköyünde Fransız mektebi karşısındaki hemşiresinin yanında oturuyordu. Bir gün beni bölük kumandanlığı dairesine çağırdı. Ben odaya girer girmez resmî selâm aldım. Bu hemen atılarak "bırak canım seninle konuşalım" diyerek beni yanına oturttu ve şunları söyledi: "Birkaç sene-den beri seni tanıyorum, seni namuslu bir arkadaş gördüm, bunun içinsana bir şey teklif edeceğim? Kabul edip etmeyeceğini bilmiyorum? Ben Karkasya'ya gideceğim. Senide beraber götürmek istiyorum, gider# misin?"

Ben ne için ve ne maksatla gideceğimizi ~~sak-~~
~~tan~~ kendisine sordum, bunu söyleyince " Bana itimat et, rena bir iş için olsa ben kendimde gitmem. Görü-

yorsun burada İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar vs. var. Bunun için gitmek ve çalışmak lazımdır" dedi.

Uzun böyle konuştu. Konuştuktan sonra giderim cevabını işitince, yüzünde memnuniyet çizgileri belirdi. Bunun üzerine kendilerine itimat edilebilir daha 8-10 arkadaşta ihtiyaç olduğunu söyledi, ve "sana bir vazife vereceğim, bölükte, taburda ve alaydaki tanıdıkların arasından gözü açık ve cesur 8-10 arkadaş daha sen intinap et ve onlarla konuş. Sonrada haber ver," diyerek bana evinin adresini verdi ve kendisiyle ayrıldık: Bu onbaşı ve çavuşlardan 7 arkadaş daha buldum. Topçu İsmail Hakkı'nın evine giderek kendisine haber verdim. Oda bu arkadaşları tanıdığı için çok memnun olmuştu. Bundan sonra Topçu Hakkı'yla evinde sık sık görüşüyorduk. Aramızda şöyle bir karara vardık. Anadolu'ya hareket eden bir vapur la kaçacağız. O banatezkere yazacak, ben de arkadaşlarla her zaman harekete hazır bulunduracağım.

Bir gün kendisinden şöyle bir tezkere aldım. "Haydar Paşa iskelesinde bekliyorum, arkadaşları alınız, acele geliniz" Bu tezkere üzerine hazır olan 7-8 arkadaşla iskeleye indik. Kayığa bineceğimiz esnada, Gülnihal vapuru Sirkeci'den hareket etti. Bu suretle birinci teşebbüsümüz suya düşmüş oluyordu. Fakat bizi iskelede tesadüfen gören aleyhimizin bir küçük zabiti, arkadaşlardan birinin boşboğazlığı yüzünden Kafkasya'ya gideceğimizi öğrenmiş ve bunu tabura ihbar etmiş. (Bu pisboğazlık ~~eden~~ yapan Yeni Hanlı Durmuş'u bilâhare getirmedi.) Bir iki gün sonra Topçu İsmail Hakkı'dan başka hepimiz tevkif edilerek hapishaneye gönderildik. 15 gün sonra Topçu Hakkı, bir yolunu bularak bizi hapishaneden çıkarttı. Günün birinde bana gidecek arkadaşların isimleri yazılı ve üçer ay memleketlerine gitmeye mezun olduklarını gösteren sahte vesikalar verdi. Bende bunlarla liman dairesine giderek bilet istedim. Liman reisi vesikaları evirdi, çevirdi, başkalarıyla müşavere-

etti ve sonunda bana dönerek "oğlum çavuş, biz bu vesikalara bilet veremeyiz" diyerek vesikaları bana iade etti. Topçu İsmail Hakkı'ya meseleyi izah ettim. Oda kızarak vesikaları cebine koydu. Bu suretle ikinci teşebbüsümüz de suya düşmüş oldu.

Rusya'ya gelmek için üçüncü teşebbüs:

Selimiye kışlasının bir tarafından "usera sevk komisyonu" vardı. Bu komisyon harbi umumî esnasında Filistin cephesinde İngilizlere esir düşen esirleri memleketlerine sevk etmekte meşguldü. Topçu İsmail Hakkı, Usera Sevk Komisyonuna gitmiş ve "ben Anadolu'ya gidiyorum, yanımda da 7-8 muktadir çavuş ve onbaşılar vardır. İsterseniz siz kendinizi hiç yormayınız. Esirleri Anadolu'ya ben götürürüm diyerek "Usare Komisyonunu" tabiri caizse kafileye koymuş idi. Topçu İsmail Hakkı bir gün beni çağırды ve meseleyi bana anlattı. Yarın filan kumandana giderek 400-500 esirlik erzak almamı ve ertesi günde esirleri teslim alarak

hareket edeceğimizi söyledi. Sabahleyin arkadaşlardan bir kaç kişi alarak esirlerin erzaklarını teslim aldım. Ertesi günde esirleri teslim alarak vapura bindik. Topçu İsmail Hakkı "Usera Sevk kumandanı", biz ise usera muhafazası idik. İşte bu suretle 1920 senesi 25 Mart tarihinde İngilizlerin eline düşmeden Boğazdan geçebildik.

Topçu İsmail Hakkı ve diğer arkadaşlarla beraber, esirleri sahil boyu memleketlerine bırakarak Trabzon'a, Trabzon'da motorla Hopa'ya, oradanda Poti'ye geçtik. Topçu İsmail Hakkı'nın talimatı üzerine kendimizi tüccar tanıtarak Tiflis-Bakü tarikiyle Dağıstan'a geldik. Bu sırada da kızıl ordu Dağıstan'a gelmiş bulunuyordu. Bizde kızıl orduya iltihak ederek kızıl ordu ile beraber Bakü'ye geldik. Bakü'de teşkilâtına başlanmış olan Türk gönüllü askeri teşkilâtına yazıldık ve kızıl asker olarak çalışmaya başladık. M. Subhi Bakü'ye gelince Topçu İsmail Hakkı da bu teşkilâtın en sağlam ve en kahraman bir uzvü olmuştu.... Erzurum'dan

Trabzon'a hareket ederken Topçu İsmail Hakkı'nın Tunceli'den arkadaşı olan tayyare yüzbaşısı Tefrik Erzurumda kaldığı ve Topçu İsmail Hakkı'nın kalması konusunda yol boyu yapılan tüm ısrarlara rağmen Topçu İsmail Hakkı, Mustafa Subhi kafilesinden ayrılmamış ve bu suretle partisine olan merbutiyetini bir daha ispat etmiş bulunuyordu. Bu vesile ile inkılap kurbanı Topçu İsmail Hakkı'yı size hatırlatmakla hatıratımı canlandırmış oluyorum.

KAHRAMAN MAKSUT YOLDAŞ

A
Aslen Muş taraflarından, harbi umumi zamanlarında jandarma karakol kumandanlığında bulunmuş ve bilâhare esir düşmüştür. Maksut yoldaş esaret zamanında Subhî ile beraber çalışmış, parti tarafından kızıl alaya teşkilâtçı olarak gönderilmiş ve orada parti teşkilâtının başında çalışmış bir arkadaştır.

Parti Maksut yoldaşın yetişkenliğini faaliyet kaabiliyetini, inkılaba ve partiye tam merbutiyetini göz önüne alarak teşkilât yapmak üzereken-

disini şark vilâyetlerine gönderdi. Bekir çavuş
isminde bir yoldaşa onunla birlikte ve ona yardımcı
olarak gönderilmiş idi. Fakat daha faaliyet yapma
k imkânını bulamadan, her ikisinde, karşıta Türk bur
juvazisinin kanlı pençesine düştüler. Türkiye ame
le sınıfının ve emekçi kitlelerinin kurtuluşu uğr
unda seve seve canlarını veren, ölümü hakiki bir in
kilâpçıya yakışır tarzda karşılayan kahramanları
mızdan birini Maksut yoldaşın büyük şahsiyetinde
görüyoruz. O, kendisini ve arkadaşlarını bekleyen
akıbeti evvelce sezmiş gibi pençesinden kurtulama
yacakları ölümden hiç değilse kendi kavga ve mef
kûre yoldaşını kurtarmak, amele sınıfının kavga
saflarında hiç değilse arkadaşının yer almasını
te min etmek için kendisini redâ eden bir kahramandı.

Daha yolda iken üzerlerinde yakalandığı tak
dirde onları idam sehпасına sürükleyebilecek tek
mil vesikaları kendisi alıyor, yoldaş Bekir'e

yakalandıkları takdirde kendisini evvelece tanımadığını, ancak yolda rastladığını söylemesini tembih ~~ediyor~~ ediyor. Yakalanınca da tahammül edilemez işkencelere rağmen arkadaşını ele vermiyor, sabunlu ipe seve seve boynunu vermek suretiyle arkadaşını kurtarıyor. Burjuvazi cellâtları karşısında idam meydanına götürülürken ve sabunlu ip boynuna geçirilirken Maksut yoldaşın gösterdiği cesarete, mefkûreye ve partiye tam bağlılık onu bu sıralarda görmüş ve buna şahit olmuş binlerce emekçinin kalbini teshir etmiş ve onlara sınıfımızın kahramanlarını tanıtmıştır.

Onbeş kahraman ve Maksut aynı partinin, aynı sınıfın evlâtları evlâtları olarak aynı sınıfa ve aynı mefkûre için, aynı kahramanlıkla can verdiler.

Kara Deniz'in kara sularına gömülü onbeş kurbanın ve Kars'ın bir çukuruna atılmış Maksut'un mezarı, bizim sınıfımızın ve memleketimizin yoksulluk içinde azap çeken emekçilerinin kalplerindedir.

Bu inkilap kahramanlarının ölümü şüphesiz sınıfımızın acıklı bir ziyasıdır. Fakat onlar geride kalan Türk komünistlerine inkilaba giden yolu sarsılmaz bir tarzda göstermiş bulunuyorlar. Biz bu yolda onların yollarından ve onlar gibi yüzbinlerce can vermiş olanların yolundan cesaret ve imânla yürüyoruz ve yürüyeceğiz.

S. Yılmaz

Bakü

16/12/1935